

**BİR SEMPOZYUMUN ARDINDAN:
ULUSLARARASI SEMPOZYUM
İSLAM HUKUKU ARAŞTIRMALARINA ZEMİN AÇISINDAN “YAPAY ZEKA”
‘Yapay Zeka’ Konulu Disiplinlerarası Teorik ve Pratik Çalışmalar**

Makû İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3 (1): 140 -151 , 2022

Yıldırım Sipahi *

* Dr. Öğr. Üyesi; Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri/Fıkıh Anabilim Dalı.

Anahtar Kelimeler:

Hukuk, İslam Hukuku,
Fıkıh, Yapay Zeka,
Sempozyum

Key Words

Law, Islamic Law,
Fiqh, Artificial Intelligence,

Corresponding Author

Yıldırım SİPAHİ

ysipahi@mehmetakif.edu.tr

ORCID

0000-0002-1697-9159

Özet

Yapay zeka sürekli değişkenliğe en iyi örnek olarak sunulması, tartışma alanlarının da sürekli genişleyerek açılmasına sebebiyet vermektedir. Ve asla da ileri sürülen tanımlara sığmayan bir yön arz etmektedir. Bunun yanında pozitif ve dini hukukta kapsamlı doğrudan yapay zeka ile ilgili gerek ulusal gerekse uluslararası hukuk yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Yapay zekayı doğru bir şekilde ele alabilmek için bilinmesi gereken ön bilgiler vardır. Bunlardan en önemlisi diyebileceğimiz terimler: beyin, beden-zihin sorunu, zihin tartışmaları, beyin-bilgisayar karşılaştırılması (beynin modellenmesi), matematiksel gerçeklikler, klasik-sembolik-fuzzy mantık (yapay zihin, YZ'nin karar verme üzerine etkisi), algoritma, veri, büyük veri, bulut teknolojileri, makine öğrenmesi, derin öğrenme, otonom, optimizasyon (metasezgisel), genetik algoritmalar, robot (cyborg), güvenlik (veri ve ulusal-uluslararası), yapay zeka sistemleri ve yapay zeka tartışmaları, kişisel veri güvenliği, sorumluluk, hesaplama gibi terimlerdir. Ayrıca şunların da yapay zeka bağlamında önemli olduğu unutulmamalıdır: siberetik, dijitalleşme, siberetik sistemler, sanal gerçeklik (simülasyon, sanal/elektronik ortamda hologram, siber krizi ve yaşayan sanallık gibi) başlıca olarak sayılabilir, eklenebilir veya çıkarılabilir. Fakat gün geçtikçe yapay zeka sistemleri günümüzde bireyleri ve toplumları etkileyen kararlar alması yaygın olarak kullanılsa da bu sistemlerin veri setlerine dayalı olarak öğreniyor olması, çıktılarının insani ön yargı ve ayrımcılıklarından uzak olacağını veya kalacağını garanti etmemesi büyük bir sorundur. Özellikle de hukukta yapay zekanın adaleti insan kararlarından daha adil olacağını iddia etmek yapay zeka sistemlerinin bu yönlerini ihmal ediyor görünmektedir. Çünkü her yeni yapay zekanın kullanım şeklinde, eşitsizliğe, ayrımcılığa ve kişisel verilerin korunması hakkının ihlaline neden olma riski artmaktadır.

Abstract

Presenting the artificial intelligence as the best example of continuous variability causes the discussion areas to be constantly expanded. And this represents an aspect that does not fit into the definitions put forward. In addition, there is a need for comprehensive direct artificial intelligence in both national and international law in positive and religious law. There exists preliminary knowledge that needs to be known in order to properly handle artificial intelligence. The most important of these terms are: brain, body-mind problem, mind discussions, brain-computer comparison (modelling of the brain), mathematical realities, classical-symbolic-fuzzy logic (artificial mind, the effect of AL on decision making), algorithm, data , big data, cloud technologies, machine learning, deep learning, autonomous, optimization (metaheuristic), genetic algorithms, robot (cyborg), security (data and national-international), artificial intelligence systems and artificial intelligence discussions, personal data security, responsibility are terms such as calculation. In addition, it should not be forgotten that the followings are also important in the context of artificial intelligence: cybernetics, digitalization, cybernetic

systems, virtual reality (such as simulation, hologram in virtual environment, cyber crisis and living virtuality) can be counted, added or subtracted. Still, although artificial intelligence systems are widely used today to make decisions that affect individuals and societies, it is a big problem that these systems are learning based on data sets and that their outputs will not be or will remain free from human prejudice and discrimination. Especially in law, claiming that the justice of artificial intelligence will be more just than human decisions seems to neglect these aspect of artificial intelligence systems. Because, with each new artificial intelligence, the risk of causing inequality, discrimination and violation of the right to protection of personal data increases too.

Giriş

Yapay zeka insan beyninin çalışma sistemini taklit eden; verileri toplayan, analiz eden ve veriler arasında tercih yapma yeteneğine sahip olan algoritmik sistemlerdir. Yapay zeka ilk bakışta insanın yeteneklerini ve yaşam kalitesini yükselten bir etken olarak görülse de beraberinde, insanın kendi gerçekliğini yitirmesi, insanî ve ahlakî değerlerinden uzaklaşması ve yapay zekayı kontrol edemez hale gelmesi gibi endişe verici sonuçlar doğurabilmektedir. Yapay zeka ile teknolojiye varılan devasa ilerlemeler evrenin merkezinde olan insan anlayışında önemli değişimler de getirmiştir. Makinelerin insanın yaptıklarının çok üzerinde işlev gördüğüne olan inanç, insanın devre dışı kaldığı ve insanî değerlerinin anlamını yitirdiği yeni bir döneme girişin sinyallerini verdiği ve gelişmelerin baş döndürücü bir hızla ilerlediği görülmektedir. Bu da insanın geleceği için endişe vericidir. Yapay zeka teknolojisi ile meydana gelen yeni dünyada gelişen yeni pratiklere hukukî çözümler bulmanın yanı sıra yapay zeka teknolojisiyle oluşan yeni alem tasavvuru ve paralelinde üretilen kavramları karşılayabilecek hatta ötesine geçebilecek yeni bir düşünce ve bakış geliştirmek de elzemdir. Bu bağlamda sempozyumumuzu değerlendirdiğimizde ortak kanının -amacımız doğrultusunda- yapay zekayı disiplinler arası bir zeminde tartışılmasının ne kadar doğru olduğu ve gerektiğidir. Organize ettiğimiz İslam hukuku araştırmalarına zemin açısından yapay zeka sempozyumunun ne kadar isabetli olduğu ortaya çıkmıştır.

Hukukî açıdan, özelde İslam hukuku açısından temel sorun yapay zekanın bir kişilik kazanıp kazanamayacağı ve buna bağlı olarak hak veya borç terettüp edip edemeyeceği hususudur. Bu bağlamda bir taraftan kusur sorumluluğu diğer yandan yapay zekaya irade ve kast isnad edilip edilmeyeceği meselesi tartışılmıştır. Bunun yanı sıra gelişen teknolojiyle beraber akitlerin ve diğer İslamî/dinî pratiklerin yeni boyut kazanması yeni alternatif çözümlerin bulunması ihtiyacını –mesela elektronik ortamda akitleşme- doğurmuştur. İslam değişen hayata yeniliklere açık, toplumu her çağda yönlendirme gücüne ve etkisini sahiptir (Sosyal adaptasyon ve değişebilirlik). Bunu tesis eden büyük ölçüde naslardan te’vil yoluyla hüküm çıkarmayı ifade eden fıkıh ilmidir. Yapay zeka teknolojileri çok hızla gelişen, yapısal olarak girift olan, uzmanlık gerektiren sistemlerdir. Söz konusu teknolojiler insan hayatını ve bununda ötesinde insanı bilişsel olarak da etkileyen çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Yapay zeka ve yapay zeka teknolojilerinin ortaya koyduğu bu değişimin anlaşılması ve değerlendirilebilmesi için tek bir ilim dalının çalışılması yeterli değildir. Gerçek şu ki disiplinler arası bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu girift yapıyı çözmek ve alternatifler geliştirmek uzun soluklu kolektif bir çabayı gerektirmektedir. Bu amaçla “ İslam Hukuku Araştırmalarına Zemin Oluşturması Bakımından Yapay Zeka Sempozyumu”nu tertip ederek bu hususta ileride İslam hukuku ile ilgili yapılacak

araştırmaları teşvik etmek ve önlerini açtığımızı ne t bir şekilde ileri sürebiliriz. Asıl hedef de budur.

Sempozyumun Ardından

Yapay zeka temelli kültürün dönüşümünü yapmak zorundayız. Medeniyetler üstün ve galebe çalınca diğer medeniyetler onun enstrümanlarını çalışıyor onun üzerine düşünüyor. Sonra bunu öğrenen diğerine öğretmeye başlıyor. Ancak insan davranışının ciddi evrildiği bu dönemde yeni nesil kendini bilgisayar kültüründe kendine dünya inşa ediyor.

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi olarak düzenlediğimiz «Uluslararası İslam Hukuku Araştırmalarına Zemin Oluşturması Açısında Yapay zeka Konulu Disiplinler Arası Teorik ve Pratik Çalışmalar» adlı sempozyumumuzda birbirinden kıymetli bilim insanlarının katılımıyla sempozyum 15 nisan Cuma günü açış oturumuyla başlamış ve on altı oturum şeklinde gerçekleştirilmiştir. Toplam üç süren sempozyum 17 nisan Pazar günü saat: 17:15 başlayan son değerlendirme oturumuyla başarılı bir şekilde sona erdirilmiştir. Öncelikle disiplinler arası planlanan sempozyumumuza beş ana bilim alanları olarak tasarlamamıza rağmen sağlık ve sanat bilimlerinden katılımcı olmamıştır. Fen, sosyal ve eğitim alanlarından daha çok katılımcı yer almıştır. Üç gün boyunca devam eden, yurt içinden ve yurt dışından 63 bilim insanı bildiri özeti ile katılmış olmasına rağmen sağlık ve çeşitli nedenlerden dolayı sadece üç (3) bildiri özetinin sunumu gerçekleşmemiştir. Bunun dışında diğer tüm sunumlar yapılarak ender ve eşsiz bir yapay zeka manzarası interdisipliner yapıda ortaya çıkmıştır.

Yapay zekanın tüm ilgili alanlarını ya da kullanım alanlarını dikkate alarak organize etmeye çalıştığımız bu sempozyumumuza dokuz (9) farklı ülkeden 63 bilim insanı katkısını sunmuştur. Bu ülkeler en başta ülkemiz, Irak, Afganistan, Özbekistan, Ukrayna, Avusturya, Nijer, Cezair, Suriye, Ürdün ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bunun yanında yabancı uyruklu bilim insanı katılımında ise 11 bilim insanı sempozyuma iştirak etmiştir. Türkçe bildiri sayısı 53, Arapça bildiri sayısı 4, Farsça 2, İngilizce bildiri sayısı ise 4 tane olarak gerçekleşmiştir.

Sempozyum İlahiyat Temel İslam Bilimleri/İslam Hukuku/Fıkıh Anabilim dalı adına ilk olma özelliğini taşımaktadır. Sempozyumun en büyük hedefi toplumun pozitif ve dini hukuk alanında ihtiyacını karşılayacak ana soru ve sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktı ve bu amaca ulaşmış olmaktan büyük memnuniyet ve kıvanç duymaktayız. Özellikle ortaya çıkan Mühendislik alanında olan bilim insanlarıyla sosyal özellikle de temel ilahiyat alanlarının buluşması büyük bir başarıyla sağlanmıştır. Erzurum Atatürk Üniversitesi, Erzurum İl Müftülüğü ve Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi tarafından organize edilen «Uluslararası Yapay zeka, transhümanizm, Posthümanizm ve Din” sempozyumunun adeta devleşmiş hali olarak zeminin genişlemesine büyük katkıda bulunduğumuzu da belirtmeden geçemeyeceğim. Açılış programında kendilerine teşekkür etmiş olduğum çok kıymetli üniversitemiz yönetim ve fakülte idaremize tekrar saygılarımı iletmek isterim. Ancak finalde en büyük teşekkürü hakeden öncelikle Fıkıh ve Kelam ana bilim dallarının çok kıymetli araştırma görevlileri Meral Sabun, Fatih Avcı, Ahmet Gençdoğan, Dr. Ebru Koçak ve Elmas Barut'u zikretmeden geçemeyeceğim. Açılış sunucuları ve yanımda her zaman bulunan; “Hocam! Biz daha ne yapabiliriz?” diyerek yanımda eksik olmayan çok kıymetli öğrencilerim Raziye Sarı, Özlem Demir, Yusufcan Dağ, Suzan Sarı, Münevver Çukurova ve Meliha Kaya

özgüyü hakedenlerdendir. Teknik destek konusunda yardımını hiç eksik etmeyen öğrencim Mehmet Çakmak'a ayrıca teşekkür etmek isterim. Üç gün boyunca her bir oturumu yöneten, bizi rahatlatıp güven veren Öğretim Görevlisi Egehan Çetin hocama da müteşekkirim.

Sempozyumumuzun icrasında gerek danışma kurulu gerek bilim kurulunda yer alan yurt içi ve yurt dışından bize destek ve yön veren bilim insanı kıymetli hocalarımıza saygı ve minnetlerimizi sunarız. Bize işin başında destekleriyle cesaret veren PAÜ İlahiyat Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi Hasan Kafalı, Atatürk İlahiyat Fakültesi Öğretim üyeleri Doç. Dr. Muhammed Kızılgeçit ve Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Yeşilyurt ile Uludağ Üniversitesi İlahiyat fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Ahmet Dağ hocalarımdır. Sizlere minnettarım. Aşırı nezaket göstermeye çalışarak tabasbusa düşmek istemem. Ama bilmelerini özellikle istiyorum.

En önemlisi gönderdikleri ve sundukları birbirinden değerli, kıymetli, bildiri ya da tebliğleriyle İslam Hukuku zemininde yapay zekanın kavranmasında çok önemli, geniş, nitelikli, ufuk açıcı, bilimsel, akademik müktesebatın oluşmasına katkı sağlayan tüm araştırmacı ve bilim insanlarımıza sonsuz minnet ve şükranlarımızı sunarız. Ayrıca üç gün boyunca bizleri dinleme nezaketi gösteren bütün dinleyicilerimize düzenleme ekibimiz adına teşekkürlerimizi bildirmekten onur duyarım. Son olarak kapanış oturumunda bizleri kırmayarak değerlendirmeleriyle sempozyumumuzu taçlandıran Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün hocama, Prof. Dr. Hacı Mehmet Günay hocama, Prof. Dr. Nasi Aslan hocama, Doç Dr. Ahmet Dağ hocama hürmetlerimi ve saygılarımı sunarım. Araştırma görevlisi arkadaşlarımızdan Ahmet Gençdoğan ve Fatih Avcı sempozyum sonuç bildirisini hazırlayıp sunmuşlardır. Bu çok kıymetli sonuç bildirisi aynen aşağıda sunulmuş ve herkese ulaşması adına sempozyuma katkı sunan akademisyenlerimizin bildiri başlıklarıyla sonuç bildirisinin uyumu anlatılmak istenmiştir. Tüm katılımcılara sonsuz minnet ve şükranlarımı arz ederim.

SEMPOZYUM SONUÇ BİLDİRİSİ/ SYMPOSIUM CONCLUSION STATEMENT

- Yapay zeka hakkında çalışma yapmak için tek disiplinin yeterli olmadığı ve bu nedenle disiplinler arası çalışmalar yapmanın önemli ve gerekli olduğu dile getirilmiştir.
- Dijital ekonomi düzeninde, bilgi üretimini ve yapay zeka teknolojilerini ekonomik katma değere dönüştürebilen ülkelerin, küresel rekabette öne çıkan ekonomiler olacağı zikredilmiştir.
- Yapay zekanın gelişmiş ve geri kalmış ülkeler arasındaki uçurumu büyüteceği ve işsizliği artıracığı da belirtilmiştir.
- İnsanlığın, teknolojideki son gelişmelerle birlikte hümanist yani insan merkezci yaklaşımdan makine merkezci bir yaklaşıma doğru evrilmeye başladığı, şu an kullanımda olan dar (zayıf) yapay zekanın son aşamada tüm insanlığın bilgi birikimi olan "big data"nın da gücüyle güçlü yapay zekaya dönüşeceği ve insana hakim konuma geleceği bir çekince olarak dile getirilmiştir. İslam inancına göre bütün varlıkların en şerefli 'eşrefi mahlukât' olan insanın konumunun, bahsedilen durumun gerçekleşmesi halinde ne olacağı da İslam hukukçularınca ele alınmıştır.
- Yapay zeka ve insan beyninin yapı olarak birbirinden çok farklı olduğu ve şu an için insan beyninin açık ara farkla önde olduğu bazı yazarlarca dile getirilmiştir. Bazı yazarlar da yapay zekanın hiçbir zaman insan zekasını geçemeyeceğini ileri sürmüştür.

- Yapay zekâya kişilik atfedilip atfedilemeyeceği de tartışılmıştır. Buna göre onun gerçek ya da tüzel kişi olarak mı yoksa insanın ürettiği sıradan bir makina olarak mı değerlendirileceği üzerine ortak bir karara varılamamıştır. Onun hukuki statüsüne yönelik elektronik kişilik, kölelik gibi açıklamalar da yapılmıştır. Bazı yazarlar, yapay zekaya hukuki sınırlamalar getirilebilmesi için ona hukuki kişilik verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.
- Akıllı sözleşmeler ve merkezizsiz otonom organizasyonlardan kaynaklı hukuki konu ve olası sorunlar üzerinde daha kapsamlı durulması gerektiği karara bağlanmıştır. Bu bağlamda otonom araçların karıştığı kazalarda sorumluluğun, sürücü, araç işleten, üretici ve aracı yöneten yazılımı üreten firmanın arasında adil biçimde paylaşılması gerektiği fakat mevcut hukuk sistemlerinin bu soruya henüz tatmin edici cevaplar veremediği vurgulanmıştır.
- Yapay Zeka Etiği bağlamında adalet sorununa dikkat çekilerek yalnızca teknolojik uygulamalarla ilerleme olmayacağı insan için önemli olan ahlak ve adalet kavramlarının ihmal edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Yapay zekanın hukuka aykırı olarak kişisel veri işleyebileceğine, bu konuda gerekli hukuki önlemlerin alınması gerektiğine dikkat çekilmiştir.
- Yapay zekanın hızlı ve adil yargılama açısından büyük faydalarının olabileceğine vurgu yapılmıştır. Yapay zeka destekli yazılımların hukuk alanında; veri toplamada, kayıtları araştırmada, eski davaları gözden geçirmede yeni bir davanın hazırlanmasına yardımcı olmak için mevcut yargıları ve kararları incelemede, mahkeme sonuçlarını tahmin etmede, sözleşme düzenleme veya incelemede, otomatik savunma hazırlamada kullanılmaya başlandığı söylenmiş ve bu sayede uzun zaman alan işlerin daha kısa sürede yapılabildiği vurgulanmıştır.
- Fakat bazı yazarlarca yapay zekanın algoritmaları sebebiyle her zaman adil olamayabileceği de söylenmiştir. Bu sebeple yapay zeka uygulayıcıları, akademisyenler ve bilim insanları, algoritmik sistemlerin eleştirel bir yöntemle incelenmesi hususunda uyarılmıştır.
- Sanal/e-duruşma uygulamaları ve sanal/ artırılmış gerçeklik teknolojilerinin ceza muhakemesinde kullanılabilirliği de inceleme konusu yapılmış ve bu teknolojilerin muhakemenin temel ilkeleri açısından meydana getirebileceği olası fayda ve zararlar üzerinde durulmuştur.
- Yapay zekanın çocuklar üzerindeki etkileri üzerinde de durulmuştur. Cep telefonları indirme mağazalarında algoritma ile seçilen ve önerilen oyunların çocuklar için güvenli olup olmadığının tartışmalı olduğu bu sebeple dijital oyunların Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu gibi devlet organları ve sosyal platformlar tarafından oluşturulacak bir komisyonla değerlendirilerek, yıllık aylık önerilen oyunlar listesi çıkarılması gerektiği belirtilmiştir.
- Metin madenciliğinin, metin sınıflandırma, kümeleme, metinlerden konu çıkartma, metinlerden özet çıkartma ve duygu analizi gibi yöntemlerinin İslami kaynakların analizinde de kullanılması gerektiği ve bunun yöntemi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda eski fetvaları ve klasik fıkıh metinlerini analiz ederek yeni fetvalar verebilen akıllı danışman (robo advisor-smart mufti) uygulamalarının İslami Finansta faydalı olacağı belirtilmiştir.

- Yapay sinir ağlarının, din psikolojisi, din sosyolojisi ve din eğitimi alanlarda ön görülerde bulunabileceği, bu sayede alanda yeni araştırma sahalarının açılmasını sağlayabileceği söylenmiştir.
- Yapay zekâya bağlı olarak yeni dini ve manevi arayışların ortaya çıktığı ve Müslümanların bu konu üzerinde önemle durması gerektiği belirtilmiştir.

SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ / Symposium Notifications

1. Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU (Türkçe) Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi/Temel İslam Bilimleri/Kelam Anabilim Dalı, Ankara, TÜRKİYE

“TEKNOLOJİ İLE YÜZLEŞME: TEKNOLOJİK HİPNOTİZMDEN TEKNOLOJİK NİHİLİZME SÜRÜKLENİŞ” “FACING TECHNOLOGY: THE DRIFT FROM TECHNOLOGICAL HYPNOTISM TO TECHNOLOGICAL NIHILISM”

2. Taşkın KOÇAK (Türkçe) TÜDP-Adem ve Havva Derneği Yönetim Kurulu Başkanı, İstanbul, TÜRKİYE

“Sanayi Devrimleri-Teknolojinin Gelişimi Yapay Zekâ-İnsansı Robotlar”

3. Prof. Dr. Tuncay Yiğit (Türkiye) Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Fakültesi/Bilgisayar Mühendisliği, Isparta, TÜRKİYE

“Yapay Zekanın Nesnel Gerçeklikleri”

4. Prof. Dr. Ayhan ÇİTİL (Türkçe) 29 Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi/Felsefe Bölümü, İstanbul, TÜRKİYE

“Yapay Zekâ Projesinin Felsefî Arkapları”

5. Prof. Dr. Şahin FİLİZ (Türkçe) Antalya Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Antalya, TÜRKİYE

“Hukuk Felsefesi Açısından Yapay Zeka”

6. Prof. Dr. Mehmet EVKURAN (Türkçe) Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi: Temel İslam Bilimleri/Kelam Anabilim Dalı, Çorum,

TÜRKİYE “TRANSHÜMANİZM ve TEOLOJİK YANSIMALARI” “TRANSHUMANISM AND ITS THEOLOGICAL REFLECTIONS” -A Reading in Terms of Islamic Theology

7. Prof. Dr. Mustafa ALICI (Türkçe) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan, TÜRKİYE

“SANAL İLETKENLİK: DİJİTAL DİNİN DİNAMİK AKIŞ (FLUXUS QO) VE AKIŞKANLIK (FLUIDITY) KAVRAMLARI” “Virtual Conductivity: Fluxus Qo and Fluidity Concepts of Digital Religion”

8. Prof. Dr. Murat ŞİMŞEK (Türkçe) Marmara Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Enstitüsü, İslami Sigortacılık, İstanbul, TÜRKİYE

“İslam Hukuku Açısından Yapay Et Meselesi” “Cultured Meat in Terms of Islamic Law”

9. Prof. Dr. Caner TASLAMAN (Türkçe) Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi: Beşeri ve Sosyal Bilimler Bölümü, İstanbul, TÜRKİYE

“Din ve Bilim”

10. Prof. Dr. Sinan CANAN (Türkçe) Üsküdar Üniversitesi İTBF / Psikoloji - SOBE/Nöropazarlama Anabilim Dalı, İstanbul, TÜRKİYE

“DOĞAL ZEKAYI ANLAMAK”

11. Prof. Dr. Hashem Ahmed Nghimish Al-Hamami Al-Zobaie (Arapça) Ibn Al-Nafis University, Fallujah IRAQ

"آداب استخدامات الإنترنت في ضوء الشريعة الإسلامية" "İslam Hukuku Işığında İnternet Kullanma Görgü Kuralları”

12. Doç. Dr. Ahmet DAĞ (Türkçe) Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Felsefe ve Din Bilimleri, Bursa,

TÜRKİYE “ADALETİN ÖNCÜLÜ OLARAK AHLAK BAĞLAMINDA YAPAY ZEKA”

13. Doç. Dr. Nazif MUHTAROĞLU (Türkçe) Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE
“ALGORİTMİK TEMELLİ YAPAY ZEKÂ ve ÖZGÜR İRADE”

14. Doç. Dr. Hasan OCAK (Türkçe) Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Felsefesi, Iğdır, TÜRKİYE

“YAPAY ZEKÂ BAĞLAMINDA AHLAK FELSEFESİ” “ETHICS PHILOSOPHY IN THE CONTEXT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE”

15. Doç. Dr. Ali BALTACI (Türkçe) Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Artvin, TÜRKİYE
“YAPAY ZEKÂYA DAYALI MANEVİYAT ARAYIŞLARININ PSİKOSOSYAL TEMELLERİ” “The Psychosocial Foundations of Artificial Intelligence-Based Spirituality Quests”

16. Doç. Dr. Ali FİDAN (Türkçe) Trabzon Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, Trabzon, TÜRKİYE

“KURUMSAL DİN, TOPLUMSAL NORMLAR VE YAPAY ZEKÂ” (Dinî Sosyolojik Bir Analiz)
“INSTITUTIONAL RELIGION, SOCIAL NORMS AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE” (A Religious and Sociological Analyze)

17. Doç. Dr. Muhammed Özdemir*, Doç. Dr. Fethi Arslan**, Nevin Başaran*** (Türkçe) Mersin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi/Felsefe ve Din Bilimleri, Mersin, TÜRKİYE Mersin Üniversitesi, Mersin, TÜRKİYE Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE

“Post-kolonyal Düşünce Açısından Metaverse, Transhümanizm & Posthümanizm” “Metaverse, Transhumanism and Posthumanism in Perspective of Postcolonial Thought”

18. Doç. Dr. Gülnaz SATTAROVA (Türkçe) Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi, ÖZBEKİSTAN “EĞİTİM SÜRECİNDE YAPAY ZEKADAN KULLANIMIN ÖZEL YÖNLERİ”

19. Doç. Dr. Ali ÖZTÜRK Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Antalya, TÜRKİYE “Dijital Eksen, Medeniyetlerin İmkân ve Krizleri Dijitalizm ve Yapay Zekada maddî ve manevî inşa, tüketim, takip ve yorum süreçleri: Doğu-İslam Toplumlarında Nükleer -fraktal- Yok Oluş Krizi
20. Doç. Dr. İzzetullah ZEKİ (Türkçe) Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi “2001-2021 Yılları Arasında Günümüz Farsçasında Yapay Zekâ İlgili İle Yapılan Çalışmaların Tespiti” “Determination Of Artificial Intelligence-Related Studies Between” 2001-2021 In Contemporary Persian
21. Doç. Dr. Adnan MEMDUHOĞLU (Türkçe) Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku Anabilim Dalı, Siirt, TÜRKİYE
“Maslahat ve Mefsedet Açısından Yapay Zeka Konusunda Bir Değerlendirme” “an Assessment on Artificial Intelligence According to Maslahat and Mefsedet”
22. Doç. Dr. Necmeddin GÜNEY (Türkçe) Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Konya, TÜRKİYE
“Blokzincir Teknolojisine Dayalı Akıllı Sözleşmelerin Yapay Zeka Açısından Değerlendirilmesi: Muhtemel Fıkhi Meselelere Genel Bir Bakış” “The Evaluation of Blockchain-Based Smart Contracts in Terms of Artificial Inteligence: an Overview of Possible Shariah Issues”
23. Doç. Dr. Sinan OKUR (Türkçe) Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Sakarya, TÜRKİYE
“Otonom Araçlarda Hukuki Sorumluluk- de lege ferenda Çözüm Önerileri” “Civil Liability in Autonomous Vehicles - Propositions de lege ferenda”
24. Dr. Mehmet ÇELEN (Türkçe) Universty Privee Entente Internationale- Niamey, NİGER
“İslam Hukukunda Yapay Zekaya Bakış ve Eğitim İlişkisi” “An Overview of Artificial Intelligence in Islamic Fiqh and its Relationship with Education”
25. Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Muhammet PEŞE (Türkçe) Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Temel İslam Bilimleri/İslam Hukuku Anabilim Dalı, Isparta, TÜRKİYE
“Hanefi Hukuk Düşüncesi Bakımından İnternet Üzerinden Satın Alınan Ürünü Kargolama Yükümlülüğü” “The Obligation to Ship the Product Purchased over the Internet in Terms of Hanafi Legal Thought”
26. Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım SİPAHİ (Türkçe) Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Temel İslam Bilimleri, Fıkıh Anabilim Dalı, Burdur, TÜRKİYE “İstihsan ve Yapay Zeka” “Istihsan and Artificial Intelligence”
27. Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mahfuz ATA (Türkçe) Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Temel İslam Bilimleri/Tefsir Anabilim Dalı, Burdur, TÜRKİYE
“İslam’da Sorumluluk Bilinci Ve Yapay Zeka” “Awareness Of Responsibility And Artificial Intelligence In Islam”
28. Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Hicabi SEÇKİNER (Türkçe) Çorum Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Temel İslam Bilimleri/İslam Hukuku Anabilim Dalı, Çorum, TÜRKİYE “DİJİTAL İCTİHADIN İMKANI ÜZERİNE ÖNERMELER”

29. Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ERTAN TAĞMAN (Türkçe) Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Burdur, TÜRKİYE

“YAPAY ZEKA ve NOUS/LOGOS AYRIMI: TARİHSEL ve FELSEFÎ BİR ANALİZ”

30. Dr. Öğr. Üyesi Nazan YEŞİLKAYA (Türkçe) Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Felsefe ve Din Bilimleri, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı, Şırnak, TÜRKİYE “ALGORİTMİK ADALETSİZLİK”

31. Dr. Öğr. Üyesi Muhammet YEŞİLYURT (Türkçe) Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Felsefe ve Din Bilimleri, Dinler Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum, TÜRKİYE “KATOLİK KİLİSESİNİN TEKNOLOJİYE BAKIŞI”

32. Dr. Öğr. Üyesi Abdullah TURHAN (Türkçe) Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Temel İslam Bilimleri/Tefsir Anabilim Dalı, Burdur, TÜRKİYE

“İnsanın Mükerrer Kılınışının Mahiyeti Ve Modern Meydan Okumalar” “The Nature Of Human Beings And Modern Challenges”

33. Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Ali AVCI (Türkçe) Denizli Pamukkale Üniversitesi İktisat Fakültesi, Denizli, TÜRKİYE

“Yapay Zekanın Makroekonomi Üzerine Etkileri” “The Macroeconomic Impacts Of Artificial Intelligence”

34. Dr. Öğr. Üyesi Sayed Mobin HASHİMİ (Farsça) Parwan Devlet Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyoloji bölümü, Parwan/AFGANİSTAN

“Yapay Zekanın Özellikleri” “Features of Artificial Intelligence”

35. Dr. Öğr. Üyesi Hasan KAFALI (Türkçe) Denizli Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi, Denizli, TÜRKİYE

“AMAÇLARI VE SONUÇLARININ BELİRLENMESİ AÇISINDAN BİLİM VE YAPAY ZEKA’NIN DEĞERLENDİRİLMESİ” “EVALUATION OF SCIENCE AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TERMS OF DETERMINING THEIR OBJECTIVES AND ITS CONSEQUENCES”

36. Dr. Öğr. Üyesi: Muhammad Akram HAKIM (Farsça) Jawzjan Üniversitesi, Jawzjan, AFGANİSTAN

“ هوش مصنوعی از منظر فقه اسلامی ”

37. Öğr. Gör. Dr. Amer BARADEİ (Arapça) Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Ankara, TÜRKİYE

(إضائة ومشروع) ” حول ارتباط الذكاء الاصطناعي

38. Öğr. Gör. Dr. Hana GÜVEN (Arapça) Denizli Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Temel İslam Bilimleri/Arap Dili ve Belâğatı Anabilim Dalı

“اللغة العربية والذكاء الاصطناعي”

39. Öğr. Gör. Çilem KOÇAK*, Prof. Dr. Tuncay YİĞİT** (Türkçe) *Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Isparta, TÜRKİYE **Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Fakültesi/Bilgisayar Mühendisliği, Isparta, TÜRKİYE

“Mobil Uygulamalarda Oyun Seçiminde Kullanılan Yapay Zekâ Algoritmaları İle Seçilen Oyunlar Üzerine Değerlendirme”

40. Öğr. Gör. Tülay TURAN*, Prof. Dr. Ecir KÜÇÜKSİLLE** (Türkçe) * Bilgisayar Teknolojileri Bölümü, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, TÜRKİYE ** Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Mühendislik Fakültesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, TÜRKİYE

“Hukuk Alanında Yapay Zeka Ve Uygulama Örnekleri” “Artificial Intelligence and Application Examples in the Field of Law”

41. Öğr. Gör. Nilgün ŞENGÖZ*, Prof. Dr. Tuncay YİĞİT** (Türkçe) *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Teknokent, Burdur, TÜRKİYE Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Fakültesi/Bilgisayar Mühendisliği, Isparta, TÜRKİYE

“SOSYOLOJİK VE FELSEFİ AÇIDAN YAPAY ZEKA KAVRAMI”

42. Öğr. Gör. Mustafa Kenan USTAHALİLOĞLU (İngilizce) Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, Osmaniye, TÜRKİYE

“Yapay Zekânın Hukûkî Kişiliği “ “Legal Personality Of Artificial Intelligence”

43. Öğr. Gör. Işıtan Mehmet TAŞ (Türkçe) Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü

“Yapay Zekalı Sistemlerin Hukuki Kişiliği İle Hukuki Ve Cezai Sorumluluğu” “Legal Personality And Legal And Criminal Responsibility Of Artificial Intelligence Systems”

44. Gizem ÖTER*, Doç. Dr. Emrah HANÇER** (Türkçe) *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, Burdur, TÜRKİYE **Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak Teknoloji Fakültesi, Yazılım Mühendisliği Bölümü, Burdur, TÜRKİYE

“İslami Kaynakların Metin Madenciliği Yöntemleriyle İncelemesi” “Examination of Islamic Sources by Text Mining Methods”

45. Doç. Dr. Abdullah ACAR*, İbrahim GEZER** (Türkçe) * Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fak. İslam Hukuku Anabilim Dalı **YL Lisans öğrencisi; Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fak. İslam Hukuku Anabilim Dalı

“İslam Hukukuna Göre İnsan Gibi Davranışlarda Bulunan Her Şey İnsan Mıdır?” “According to Islamic Law Everything That Acts Like Humans Is it Human?”

46. Doç. Dr. Levent Aydın*, Hande Parlak** (Türkçe) *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Makine Mühendisliği Bölümü, İzmir, TÜRKİYE **İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Makine Mühendisliği Bölümü, İzmir, TÜRKİYE

“Pozitif Hukuk, İslam Hukuku, Mantık, Bilgi Semboliği ve Yapay Zeka”

47. Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT*, Murat ÇİNİCİ** (Türkçe) *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi: Din Psikolojisi Bölümü, Erzurum, TÜRKİYE **Öğretmen- Yakutiye Rabia Hatun Kız AİHL- Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi: Din Psikolojisi Bölümü, Erzurum, TÜRKİYE

“YAPAY SİNİR AĞLARI TEKNİĞİNİN DİN BİLİMLERİ ALANINDA UYGULANABİLİRLİĞİ ÜZERİNE”

48. Dr. Öğr. Üyesi Zafer İçer*, Arş. Gör. Hüseyin Ateş** (Türkçe) *Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, TÜRKİYE **Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, Ankara,

TÜRKİYE “CEZA YARGILAMASINDA SANAL/E-DURUŞMA VE SANAL/ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK TEKNOLOJİLERİN MUHAKEME İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ”

49. Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım SİPAHİ*, Songül ERSAN** (Türkçe) *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Burdur, TÜRKİYE **Burdur MAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Burdur, TÜRKİYE

“Fitrat Düzleminde Yapay Zekânın Gerçek Kişi Kabul Edilmesi Sorunu” “The Problem of Accepting Artificial Intelligence as a Real Person on the Plane of Fitrat”

50. Arş. Gör. Dr. Tarık Tuna GÖZÜTOK (Türkçe) Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Karaman, TÜRKİYE

“YAPAY ZEKA VE SİBERNETİĞİN ÜLKEMİZDEKİ ÖNCÜ FİKİRLERİ”

51. Res. Ph. Lecturer Alaa Elqatary-Reelitz (İngilizce) Iowa State Üniversty, Ames, IA 50011, USA (Amerika Birleşik Devletleri)

“Covid-19 Negative Risks On The Educational System Outcomes”

52. Arş. Gör. Dr. Muhammed YURTSEVEN (Türkçe) Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü, Isparta, TÜRKİYE

“İslamî Finans Alanında Yapay Zeka İle Tasarlanmış Fetva Uygulamaları: “Robo Shariah Advisor ve Smart Mufti Örneği” “Robo Shariah Advisor Fatwa Applications Configured with Artificial Intelligence in the Islamic Finance: “The Example of Robo Shariah Advisor and Smart Mufti”

53. Arş. Gör. Emrah GÖKMEN (Türkçe) Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Tokat, TÜRKİYE

“İslam ve Türk Hukukunda Yapay Zekâ'nın Haksız Fiil Sorumluluğunun Değerlendirilmesi” "Evaluation of Artificial Intelligence's Tort Liability in Islamic and Turkish Law"

54. Arş. Gör. Sevda BORA ÇINAR (Türkçe) Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku ABD, Antalya, TÜRKİYE

“İnsanın Aklının Çocuğunu Yaratma Serüveni: Makineye Ruh Üfleme Mı? Hayaleti Çağırma Mı?” “The Adventure of Man to Create a Child of the Mind: Blowing a Spirit into the Machine? Summon the Ghost?”

55. Arş. Gör. Ahmet Faruk ÇELİK*, Taha EMRE** (Türkçe) *Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İstanbul, TÜRKİYE **Doktora Öğrencisi; Viyana MedUni Wien, AUSTRIA

“Şeyhülislam Fetva Mecmualarındaki Benzerlik Oranlarının Tespitinde Yeni Bir Yöntem Arayışı Olarak Yapay Zeka'nın Kullanılması” “Using Artificial Intelligence as a Search for a New Method to Measure the Similarity Quantitatively Between the Seyhülislam Fetva Collections”

56. Arş. Görv. Osman DURMAZ (Türkçe) Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Aksaray, TÜRKİYE

“Klasik Fıkıh Metinlerinde Doğal Dil İşleme Yöntemlerinin Kullanımına Yönelik Örnek Bir Uygulama” “A Sample Application on the Use of Natural Language Processing Methods in Classical Fiqh Texts”

57. Arş. Gör. Alperen POLAT (Türkçe) Erciyes Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Kayseri, TÜRKİYE

“HUKUKUN YAPAY ZEKA'YA YAKLAŞIMI VE OLASI GELİŞİMİ”

58. Shah Fahad YOUSUFZAI (İngilizce) Ph.D. Student, Istanbul Sabahattin Zaim University, İstanbul, TÜRKİYE

“Enhancement Of The Financial Inclusion Through Islamic Fintech With Value-Based Intermediation, A Proposed Second Phase For The Islamic Banking Industry”

59. Mohammad KHİZAR (İNDİA) (İngilizce) Ph. D., Student in Erciyes University Faculty of Theology, Kayseri, TÜRKİYE

“Consciousness And Limits Of Law In The Context Of Artificial Intelligence”

60. Yusuf ÖZDEMİR, Uzman (Türkçe)

“Yapay Zeka İle Finansal Piyasalarda Fiyat Tahmini” “Price Forecast In Financial Markets With AI”

61. Dr. Öğr. Üyesi Doğa Ekrem DOĞANCI (Türkçe) Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Sakarya, TÜRKİYE

“Zilyetlik Açısından Kripto Paralar Üzerine Ether Özelinde Bir Değerlendirme” “An Ether-Specific Evaluation on Cryptocurrencies in Terms of Possession”

62. Dr. Öğr. Üyesi Kemal ERDOĞAN (Türkçe) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Konya, TÜRKİYE

“YAPAY ZEKÂ ALANINDA KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME”

63. Doç. Dr. Bellil ABDELKARİM (Arapça) Chadli Bin Jadid University, Al-Tarf, ALGERIA

“إله الشبكي الرقمي؛ نموذج المواطنة الرقمية لما بعد” “The Digital Networked God; The Model of Transhumanism Digital Citizenship”